

СВІТОГЛЯДНА КУЛЬТУРА І СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНІ ПОГЛЯДИ М. І. ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО

Євтушенко В. А.

*Секція І.
М. І. Туган-Барановський –
видатний учений
у 400-річній історії
політичної економії*

Харківський національний
університет
імені В.Н. Каразіна

*«Завдяки генію
М.І. Туган-Барановського
економічна наука в Росії була
піднята на європейський рівень»*

(М.Д. Кондратьєв)

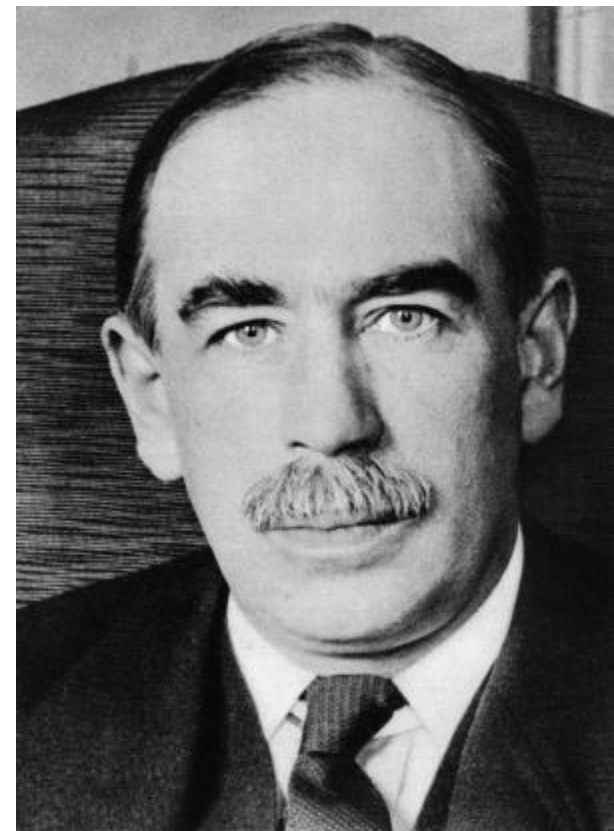
«М.І. Туган-Барановський - найбільш видатний російський економіст»

(Й. А. Шумпетер)

«Я відчув глибоку симпатію до школи вчених, серед яких Туган-Барановський був першим і найбільш оригінальним, особливо завдяки формі, в яку він сам огорнув свою теорію»

(Д. М. Кейнс)

«Периодические промышленные кризисы» (1894)

М.І. Туган-Барановський – фундатор теорії криз та економічної кон'юнктури: вперше у світі розробив вчення про закономірність циклічності економічної динаміки

«Социальные основы кооперации» (1916)

М.І. Туган-Барановський
– родоначальник
сучасної теорії
кооперації –
типи кооперативів:
споживчі, виробничі, кредитні

Цитування праць М.І. Туган-Барановського (пошукова платформа Google Академія, 2011-2015 рр)

Назва праці	Кількість цитувань
Социальные основы кооперации	370
Периодические промышленные кризисы	390
Русская фабрика в прошлом и настоящем	280
Основы политической экономии	180
Социализм как положительное учение	50
Теоретические основы марксизма	50
К лучшему будущему	50
Бумажные деньги и металл	30
Учение о предельной полезности хозяйственных благ, как причине их ценности	25
Социальная теория распределения	15

Наукова проблематика М.І. Туган-Барановського

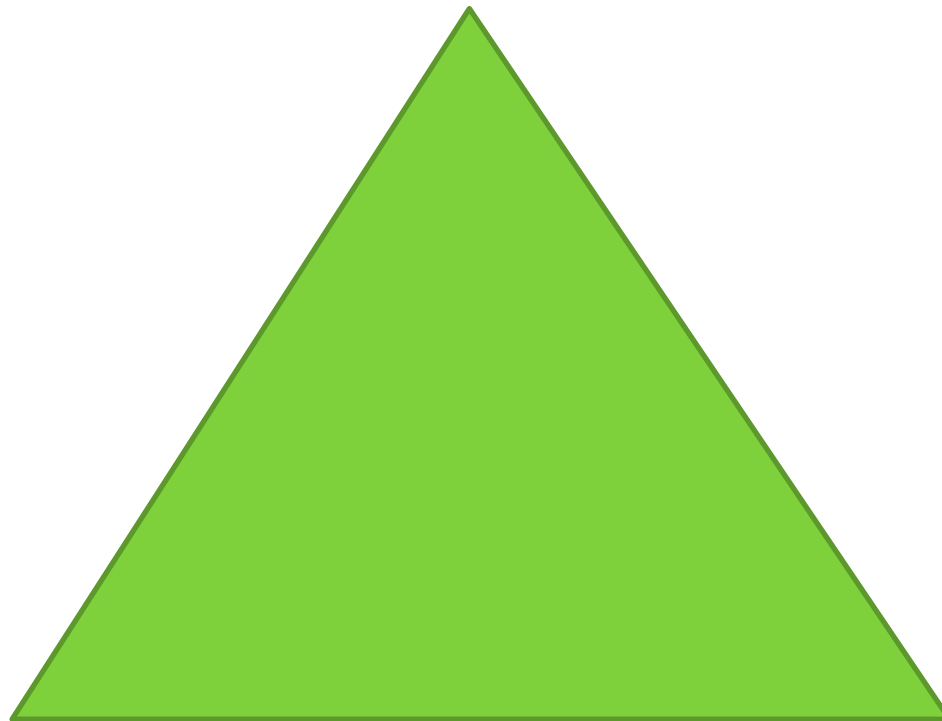
- історія політекономії
- теорія паперових грошей
- теорія вартості і цінності
- виробництво і розподіл благ
- устрій майбутнього суспільства
- етичний соціалізм
- морально-етичні фактори в економіці

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Економічна

Соціальна

Екологічна

ІНСТИТУЦІЙНІ ФОРМИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

- виробництво якісної продукції та послуг,
- соціальні комунікації,
- благодійність, філантропія,
- розвиток та підтримка громад,
- волонтерська діяльність в інтересах суспільства,
- створення безпечних і привабливих умов праці,
- захист соціальних і трудових прав людини,
- дотримання вимог законодавства,
- впровадження програм професійного розвитку персоналу,
- захист прав споживачів,
- захист навколишнього середовища і т.д.

М. Грушевський

2 періоди у наукових пошуках М.І. Туган-Барановського

– I період – 1890-1898 рр –
«марксистський»
(«Учение о предельной
полезности» (1890))

– II період – з 1898 р –
критика вчення Маркса

I період (1890-1898 рр)

М.І. Туган-Барановський:

«Невже Ви вважаєте,
що через 30 років у Європі
буде існувати приватна
власність? Звісно, ні.
Пролетаріат все це зміте!»

(А.Тиркова-Вільямс:
«На шляху до свободи»)

II період (з 1898 р)

«Русская фабрика в прошлом и настоящем» (1898)

1. Пошук досконалої моделі суспільного устрою
2. Проблеми досягнення соціального ідеалу

II період (з 1898 р)

**М.І. Туган-Барановський:
«Марксизм відкидає
необхідність етичного
виправдання соціалізму.**

**Ставить на місце моралі класовий
інтерес...» (1909)**

*(Д.М. Туган-Барановський:
«Біографічний нарис»)*

«Русская фабрика в прошлом и настоящем» (1898)

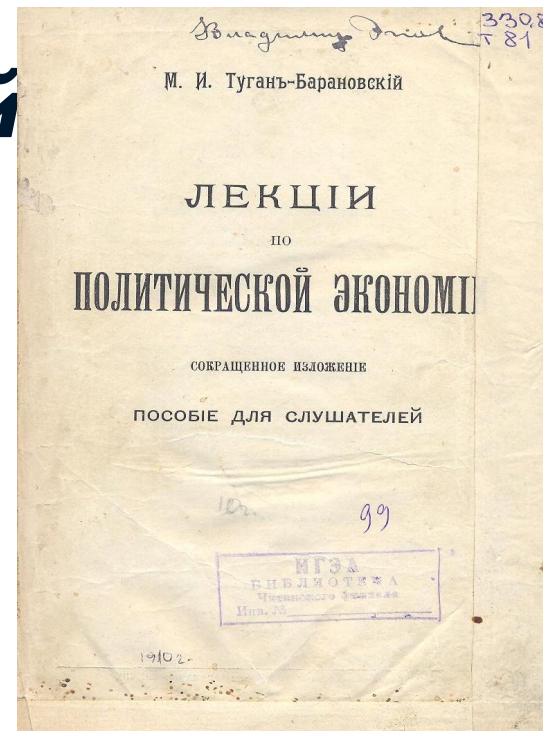

- Заробітна плата робочих
- Дитяча праця
- Тривалість робочого дня
- Умови й охорона праці
- Ефективність найманої праці

«ОСНОВЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИИ» (1909)

М. І. Туган-Барановський звернув увагу на необхідність саме соціальної, а не політичної спрямованості економічного розвитку шляхом посилення соціальної політики через гармонізацію диференційованих страт суспільства

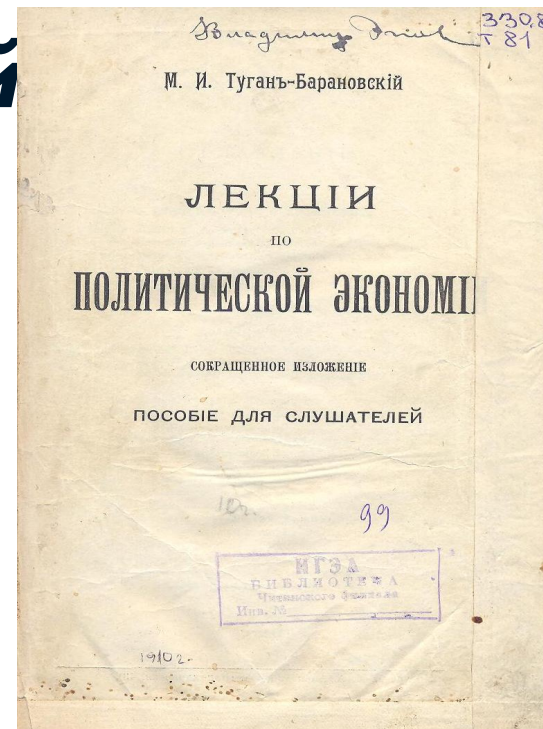

«ОСНОВЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИИ» (1909)

Проблема розробки методології наукового пізнання в соціальній сфері.

Ідеал розвитку економічної теорії М. І. Туган-Барановський вбачав у гармонійному з'єднанні «соціальної практики із соціальною теорією»

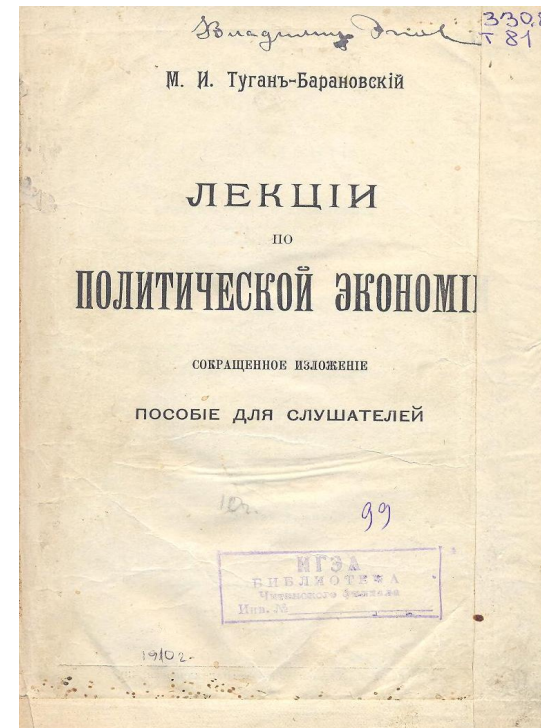

М. Туган-Барановський

«ОСНОВЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИИ» (1909)

М. І. Туган-Барановський пропонує побудувати систему етичної політичної економії, взявши за основу ідею верховної цінності людської особистості

«К лучшему будущему» (1912)

Вчений звернув увагу на успішний розвиток різних форм кооперації в Скандинавії (у Швеції), яке забезпечило високий рівень зайнятості, соціальної та господарської взаємодопомоги населення - «загальнонаціональної економічної солідарності»

«К лучшему будущему» (1912)

«Якщо ідеал можна порівняти із зіркою, то наука відіграє роль ліхтаря...

І ідеал, і наука в рівній мірі необхідні для життя.

Ідеал дає нам верховні цілі нашої діяльності; наука вказує засоби для здійснення цих цілей»

(М.І. Туган-Барановський)

«Социальные основы кооперации» (1916)

«З погляду сучасного соціального світогляду, який визнав людську особистість найвищою цінністю світу, абсолютною метою в собі, тільки свобода особистості і може бути визнана вищим соціальним ідеалом.

(М.І. Туган-Барановський)

«Социальные основы кооперации» (1916)

«Існує тільки одне природне право людської особистості: право кожної людини на свободу, незалежність від волі іншої людини.

Всі інші права ... суть наслідок основного і єдиного, первісного природного права»

(М.І. Туган-Барановський)

«Социальные основы кооперации» (1916)

«Соціальний ідеал вимагає цілком вільного суспільства. Але... цілком вільне суспільство не є суспільство, позбавлене організації...»

(М.І. Туган-Барановський)

«Социальные основы кооперации» (1916)

«Ідеал кооперації,
як і сучасного соціалізму,
є позакласовий ідеал,
суспільство, яке не знає соціальної
експлуатації»

(М.І. Туган-Барановський)

«Социальные основы кооперации» (1916)

«Соціальний компроміс, як би він не був необхідний і практично доцільний, ніколи не стане ідеалом. Навпаки, ідеал завжди є сам по собі чимось вартим поза і вище всіляких компромісів»

(М.І. Туган-Барановський)

«Социализм как положительное учение» (1917)

«Сучасне суспільство ні найменшим чином не ґрунтується на суспільному договорі. Окрема людська особистість повинна прийняти лад того суспільства, в якому випадковістю народження вона примушена жити...»

(М.І. Туган-Барановський)

«Социализм как положительное учение» (1917)

«Робітник не самоціль, а засіб - така основна точка зору капіталізму. Навпаки, при пануванні соціалізму працююча людина стає самоціллю. Інтереси працюючої людини набувають вирішального характеру при побудові системи суспільного господарства»

(М.І. Туган-Барановський)

«Социализм как положительное учение» (1917)

«Необходимо визнати ідею рівноцінності людської особистості основною етичною ідеєю сучасного соціалізму...»

(М.І. Туган-Барановський)

«Социализм как положительное учение» (1917)

«Соціальним ідеалом є не соціальна рівність, а соціальна свобода.

Суспільство абсолютно вільних людей - кінцева

мета суспільного прогресу. З погляду цього соціального ідеалу і повинні оцінюватись різні типи... суспільства»

(М.І. Туган-Барановський)

«Социализм как положительное учение» (1917)

«Щоб запобігти придушення особистості суспільством, в соціалістичній державі вкрай важливо залишити відкритим шлях до...

вільних господарських організації. Такими вільними організаціями в ...суспільстві є трудові кооперативи різних типів»

(М.І. Туган-Барановський)

«Социализм как положительное учение» (1917)

«Але...соціалістична держава не усуне одноосібне виробництво. Навпаки, соціалізм повинен надати кожному повну свободу працювати одноосібно або в загальній групі, ... за умови, щоб не відбувалося непродуктивної розтрати суспільних засобів виробництва»

(М.І. Туган-Барановський)

«Соціалізм як позитивне вчення» (1917)

«Одним з основних завдань соціалізму буде скорочення тривалості робочого дня і збільшення привабливості праці... Соціалізм повинен докорінно змінити суб'єктивну забарвлення господарського праці - внести в нього елементи задоволення і навіть насолоди»

(М.І. Туган-Барановський)

«Социализм как положительное учение» (1917)

«Соціалізм зробить освіту в рівній мірі доступним всім, і цим самим у багато разів помножить число людей, що застосовують на користь суспільства свої таланти»

(М.І. Туган-Барановський)

«Социализм как положительное учение» (1917)

«Интерес до пізнання та естетичної діяльності, моральному та релігійному піднесенню людства зросте надзвичайних розмірах і

заповнить собою все життя людей, що піднімуться над рівнем посередності»

(М.І. Туган-Барановський)

Наукове прогнозування М.І. Туган-Барановського

М.Д. Кондратьєв (1923):
прогнози М.І. були
«дивні і своєрідні»

М.І. Туган-Барановський (1899-1902):
криза у російській промисловості
та початок I світової війни

Наукове прогнозування М.І. Туган-Барановського

«У непідготовленому соціальному середовищі соціалізм, замість того щоб стати цариною свободи та загального добробуту, має стати цариною рабства та загальних злиднів»

(М.І. Туган-Барановський)

Яким чином М.І. Туган-Барановський став економістом ?

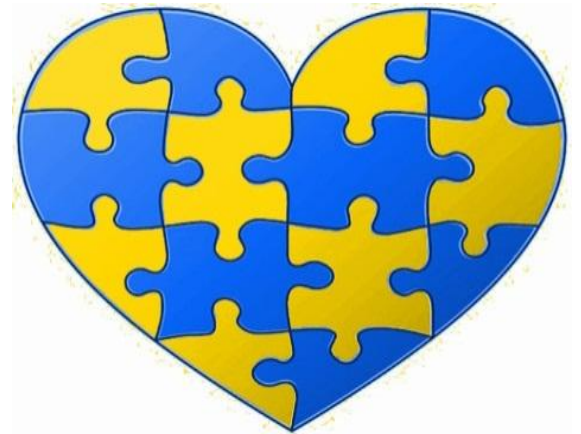
«Читайте його твори... Ви побачите душу, незатьмарену скептицизмом, приємлющу життя... та переповнену незламною вірою у силу і торжество добра»

(Д.М. Овсянико-Куліковський)

М.І. ТУГАН-БАРАНОВСЬКИЙ

- 100 ВЕЛИКИХ УКРАЇНЦІВ
- ПРОВІДНИКИ ДУХОВНОСТІ В УКРАЇНІ

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

v.a.evtushenko@karazin.ua

Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна